

Den nye kunsten
å lage bøker

Ulises Carrión

HVA EN BOK ER

En bok er en romsekvens.

Rommene oppfattes i ulike øyeblikk
– en bok er også en øyeblikksekvens.

....

En bok er verken en boks med ord eller en sekk
med ord eller en bærer av ord.

....

En forfatter skriver – stikk i strid med gjengs
oppfatning – ikke bøker.

En forfatter skriver tekster.

At en tekst befinner seg i en bok, har kun å gjøre
med tekstens omfang, eller, hvis det er snakk om
flere korte tekster (som dikt), med mengden av dem.

....

En litterær tekst (prosa) som befinner seg i en bok,
tar ikke hensyn til at boken er en autonom romtid-
sekvens.

En serie mer eller mindre korte tekster (dikt eller
annet) som er spredt gjennom en bok i henhold til en
bestemt orden, avdekker bokens sekvensielle natur.

De viser den fram, utnytter den kanskje, men
inkorporerer eller assimilerer den ikke.

....

Skrift er en tegnsekvens som utfolder seg i rom og
hvis lesning finner sted i tid.

En bok er en romtidsekvens.

....

Bøker fantes først som beholdere for litterære tekster.

Men bøker, forstått som autonome realiteter, kan inneholde all slags (skriftlig) språk, ikke bare litterært språk, og i det hele tatt alle slags tegnsystemer.

....

Av språkene er ikke det litterære språket (prosa og poesi) det som er best tilpasset bokens natur.

....

En bok kan være en tilfeldig beholder for en tekst hvis struktur er uten betydning for boken – dette er bøkene vi finner i bokhandler og bibliotek.

En bok kan også utgjøre en autonom og uavhengig form, og kanskje inneholde en tekst som framhever denne formen, en tekst som er en organisk del av denne formen – her begynner den nye kunsten å lage bøker.

....

I den gamle kunsten ser ikke forfatteren på seg selv som ansvarlig for selve boken. Han skriver teksten. Resten gjøres av tjenere, håndverkere, arbeidere, de andre.

I den nye kunsten er skrivingen av teksten bare første ledd i en kjede som går fra forfatteren til leseren. I den nye kunsten påtar forfatteren seg ansvaret for hele prosessen.

....

I den gamle kunsten skriver forfatteren tekster. I den nye kunsten lager forfatteren bøker.

....

Å lage en bok er å aktualisere dens ideelle romtid-sekvens ved å skape en parallell tegnsekvens, enten tegnene er verbale eller av en annen sort.

....

PROSA OG POESI

I en gammel bok er alle sidene like.

Da han skrev teksten, fulgte forfatteren bare lovene som gjelder språksekvenser, som ikke er lovene som gjelder boksekvenser.

Det kan være forskjellige ord på hver side, men hver side er som sådan identisk med de foregående og de påfølgende.

I den nye kunsten er hver side ulik; hver side er et individualisert element i en struktur (boken) der den fyller en bestemt funksjon.

....

I muntlig og skriftlig språk byttes substantiver ut med pronomen for å unngå trøttende, nødvendige gjentakelser.

I boken, som består av forskjellige elementer, av tegn, slik som språk, hva er det som spiller pronomenenes rolle, slik at trøttende, nødvendige gjentakelser kan unngås?

Dette er den nye kunstens problem; den gamle vet ikke engang om at det eksisterer.

....

En bok på 500 sider, eller 100 sider eller til og med 25, der alle sidene er like, er en kjedelig bok som bok betraktet, uansett hvor spennende innholdet i ordene i teksten som er trykt på sidene er.

....

En roman, enten den er av en genial forfatter eller en tredjeklasses skribent, er en bok hvor det ikke skjer noe som helst.

....

Fortsatt fins det, og det vil alltid finnes, folk som liker å lese romaner. Det vil også alltid finnes de som liker å spille sjakk, slarve, danse mambo eller spise jordbær med fløte.

....

Sammenlignet med romaner, hvor ingenting skjer, skjer det innimellom noe i diktbøker, om enn veldig lite.

....

En roman uten store bokstaver, eller med varierte skrifttyper, eller ispedd kjemiske formler her og der, etc., er fortsatt en roman, altså en kjedelig bok som utgir seg for ikke å være det.

....

En diktbok inneholder like mange eller flere ord enn en roman, men utnytter til syvende og sist det faktiske, fysiske rommet som ordene opptrer i på en mer bevisst, mer slående, dypere måte.

Dette er fordi det poetiske språkets konvensjoner må oversettes typografisk når de skal overføres til papir.

....

Nedskrivning av prosa krever ikke så mye: tegnsetting, versaler, ulike marger, etc.

Alle disse konvensjonene er originale og ytterst vakre oppdagelser, men vi legger ikke egentlig merke til dem lenger, ettersom vi bruker dem daglig.

Ved nedskrivning av poesi, et mer intrikat språk, brukes tegn som er mindre vanlige. Behovet for å lage tegn tilpasset det poetiske språket trekker vår oppmerksomhet mot den enkle kjensgjerning at å skrive dikt på papir, er noe annet enn å skrive det i tanken.

....

Dikt er sanger, gjentar dikterne. Men de synger dem ikke. De skriver dem.

Poesi skal leses høyt, gjentar de. Men de leser den ikke høyt. De utgir den.

Faktum er at poesien vanligvis er en skrevet og trykt poesi, ikke en sunget eller framført poesi. Men den har ikke med det mistet noe som helst.

Tvert imot har den vunnet noe: en romlig realitet som den så dypt savnede sang- og talepoesien manglet.

....

ROMMET

Poetene har lenge, i mange år, utnyttet poesiens romlige muligheter grundig og effektivt.

Men det er bare den såkalt konkrete og, etter hvert, den visuelle poesien, som har snakket åpent om dette.

....

At et dikt slutter midt på siden, at et dikt har bredere eller smalere marger, at et dikt skilles fra det neste ved hjelp av større eller mindre mellomrom – alt dette er utnyttelse av rom.

....

Dette betyr ikke at en tekst er poesi fordi den benytter seg av rommet på den ene eller andre måten, men at bruk av rom er et kjennetegn ved poesi i skriftlig form.

....

Rom er den usungne poesiens musikk.

....

Innføringen av rom i poesien (eller snarere av poesi i rommet) er en enorm begivenhet med bokstavelig talt uberegnelige følger.

Konkret og/eller visuell poesi er én følge. Dens framvekst er ingen sær hendelse i litteraturhistorien, men en naturlig, uunngåelig utvikling av den romlige realiteten som ble språket til del i det øyeblikk skriften ble oppfunnet.

....

Den gamle kunstens poesi gjør bruk av rom, men på unnselig vis.

Det er en poesi som etablerer en intersubjektiv kommunikasjon.

Intersubjektiv kommunikasjon foregår i et abstrakt, ideelt, uhåndgripelig rom.

....

I den nye kunsten (som den konkrete poesien bare er et eksempel på) er kommunikasjonen fortsatt intersubjektiv, men den foregår i et konkret, reelt, fysisk rom – boksiden.

....

En bok er et volum i rommet.

Rommet utgjør selve fundamentet for kommunikasjonen som skjer via ordene: dens her og nå.

Konkret poesi representerer et alternativ til poesien.

Bøker, forstått som autonome romtidsekvenser, utgjør et alternativ til alle eksisterende litterære sjangre.

....

Rommet eksisterer utenfor subjektiviteten.

Hvis to subjekter kommuniserer i rommet, er rommet et element i kommunikasjonen. Rommet modifierer kommunikasjonen. Rommet tvinger sine egne lover på kommunikasjonen.

Trykte ord er innkapslet i bokens materie.

....

Hva er mest meningsfylt: boken eller teksten den inneholder?

Hva kom først: høna eller egget?

....

Den gamle kunsten legger til grunn at trykte ord er trykt i et tenkt rom.

Den nye kunsten vet at bøker eksisterer som objekter i en ytre virkelighet som er underlagt konkrete betingelser for sansning, eksistens, handel, konsum, bruk, etc.

....

Språkets objektive uttrykk kan oppfattes i et enkeltstående øyeblikk og rom – boksiden; eller gjennom en rom- og øyeblikksekvens – «boken».

....

Det fins ingen og kommer ikke til å finnes noen ny litteratur mer.

Det vil, muligens, komme nye måter å kommunisere på, som omfatter språk eller som er basert på språk.

Som kommunikasjonsmedium vil litteratur alltid være gammel litteratur.

....

SPRÅKET

Språket overfører ideer, dvs. mentale bilder.

Utgangspunktet for en overføring av mentale bilder er alltid en intensjon: vi snakker for å overføre et bestemt bilde.

Dagligspråket og den gamle kunstens språk har dette til felles: begge er intensjonale, begge har som mål å overføre bestemte mentale bilder.

....

I den gamle kunsten er ordenes betydninger bærere av forfatterens intensjoner.

Akkurat som ordenes egentlige betydning er udefinerbar, er forfatterens intensjon uutgrunnetlig.

....

Enhver intensjon forutsetter et formål, en nytte.

Dagligspråket er målrettet, det vil si, praktisk; dets funksjon er å overføre tanker og følelser, å forklare, å erklære, å overbevise, å påkalle, å anklage, etc.

Den gamle kunstens språk er også målrettet, dvs., praktisk. Det er bare i form at språkene er forskjellige.

....

Den nye kunstens språk er radikalt forskjellig fra dagligspråket. Det tar ikke hensyn til intensjoner eller nytte, og det vender tilbake til seg selv, det undersøker seg selv og leter etter former, etter formserier, som avføder, føyer seg sammen med, folder seg ut i romtidsekvenser.

....

Ordene i en ny bok er verken bærere av budskap eller sjelens talerør eller kommunikasjonens valuta. Den slags ble benevnt allerede av Hamlet, en ivrig bokleser: ord, ord, ord.

....

Ordene i den nye boken er ikke der for å overføre bestemte mentale bilder med en bestemt hensikt.

De er der for å danne, sammen med andre tegn, en romtidsekvens som vi identifiserer med betegnelsen «bok».

....

Ordene i en ny bok kan være forfatterens egne eller noen andres.

Den nye kunstens forfatter skriver veldig lite eller ikke i det hele tatt.

....

Den vakreste og mest perfekte boken i verden er en bok som bare har blanke sider, slik det mest komplette språket er det som er hinsides alt menneskenes ord kan uttrykke.

....

I den nye kunsten søker hver bok denne absolutte hvitheten, slik hvert dikt søker stillhet.

....

Intensjon er retorikkens mor.

....

Ord kan ikke unngå å bety noe, men de kan tømmes for intensjonalitet.

....

Et ikke-intensjonalt språk er et abstrakt språk: det referer ikke til noen konkret virkelighet.

Paradoks: for å kunne uttrykkes konkret må språket først bli abstrakt.

....

Abstrakt språk vil si at ordene ikke er bundet til noen bestemt intensjon; at ordet «rose» verken er rosen jeg ser på eller rosen som en mer eller mindre fiktiv person hevder å se.

I den nye kunstens abstrakte språk er ordet «rose» ordet «rose». Det står for alle roser og det står for ingen av dem.

....

Hvordan lykkes med å lage en rose som ikke er min rose eller hans rose, men alles rose, altså ingens?

Ved å innlemme den i en sekvensiell struktur (for eksempel en bok) slik at den for et øyeblikk opphører å være en rose og først og fremst blir et element i strukturen.

....

STRUKTURER

Hvert ord eksisterer som et element i en struktur
– en setning, en roman, et telegram.

Eller: hvert ord er del av en tekst.

....

Ingen og ingenting eksisterer for seg selv: alt er elementer i en struktur.

Hver struktur er igjen et element i en annen struktur.
Alt som eksisterer er strukturer.

....

Å forstå noe er å forstå strukturen dette er del av og/eller elementene som danner strukturen som dette noe er.

En bok består av ulike elementer der tekst kan være ett.

En tekst som er del av en bok, er ikke nødvendigvis den mest vesentlige eller viktigste delen av denne boken.

....

En kan gå i bokhandelen og kjøpe ti røde bøker fordi det er en farge som passer sammen med fargene i stua, eller av en hvilken som helst annen grunn, og dermed legge for dagen det ubestridelige faktum at bøker har farge.

....

I den gamle kunsten overfører ordene forfatterens intensjon. Det er grunnen til at han velger dem med omhu.

I den nye kunsten overfører ikke ordene noen intensjon; de brukes til å utforme en tekst som er et element i en bok, og det er denne boken, som helhet, som overfører forfatterens intensjon.

....

I den nye kunsten er plagiering den skapende virksomhetens utgangspunkt.

....

Når den nye kunsten gjør bruk av et enkeltstående ord, er det snakk om en fullkommen isolasjon: bøker med kun ett ord.

....

Den gamle kunstens forfattere er språkbegavelser, har talent for språk, har lett for språk.

For den nye kunstens forfattere er språket en gåte, et problem; boken antyder noen måter å løse det på.

....

I den gamle kunsten skriver du «jeg elsker deg» og tror at setningen betyr «jeg elsker deg».

(Men: hva betyr «jeg elsker deg»?)

....

I den nye kunsten skriver du «jeg elsker deg» vel vitende om at vi ikke vet hva det betyr. Du skriver setningen som del av en tekst hvor det å skrive «jeg hater deg» ville betydd det samme.

Det vesentlige er at setningen «jeg elsker deg» eller «jeg hater deg» fyller en bestemt funksjon som tekst i bokens struktur.

....

I den nye kunsten elsker man ingen.

Den gamle kunsten påstår at den elsker.

I kunsten kan man ikke elske noen. Bare i det virkelige livet kan man elske noen.

....

Ikke at den nye kunsten mangler lidenskap.

Alt er blod som strømmer ut av såret som språket har påført menneskene.

Og det er også gleden ved å kunne uttrykke noe med alt, med hva som helst, med nesten ingenting, med ingenting.

....

Blant litterære sjangre og former velger den gamle kunsten den som passer forfatterens intensjon best.

Den nye kunsten kan benytte seg av en hvilken som helst språklig uttrykksform, da forfatteren ikke har andre intensjoner enn å teste språkets evne til å bety noe.

....

I den nye kunsten kan teksten i en bok være en roman like mye som et enkeltord, sonetter og vitser, kjærlighetsbrev og værmeldinger.

....

I den gamle kunsten, der forfatterens intensjon til syvende og sist er uutgrunnelig, og betydningen av ordene han bruker udefinierbar, er leserens forståelse umulig å måle.

I den nye kunsten er lesningen i seg selv bevis på at leseren forstår.

....

LESNINGEN

For å lese den gamle kunsten er det nok å kunne alfabetet.

For å lese den nye kunsten må man oppfatte boken som en struktur, identifisere dens elementer og forstå deres funksjon.

....

Man kan lese den gamle kunsten og tro at man forstår den, og ta feil.

En slik misforståelse er umulig i den nye kunsten. Bare hvis man forstår, kan man lese.

....

I den gamle kunsten blir alle bøker lest på samme måte.

I den nye kunsten krever hver bok sin egen lesning.

....

I den gamle kunsten tar det like lang tid å lese den siste siden som den første.

I den nye kunsten forandrer leserytmen seg, blir raskere, hurtigere.

....

For å forstå og verdsette en bok i den gamle kunsten, er det nødvendig å lese den i sin helhet.

I den nye kunsten er det ofte IKKE nødvendig å lese hele boken.

Lesingen kan stoppe i det øyeblikk man har forstått bokens helhetlige struktur.

....

Den nye kunsten gjør det mulig å lese hurtigere enn hurtiglesingsmetodene tilsier.

Det fins hurtiglesingsmetoder fordi skrivemetodene er for langsomme.

....

Den gamle kunsten bryr seg ikke om lesing.

Den nye kunsten setter bestemte betingelser for lesingen.

....

Det lengste den gamle kunsten har kommet, er å ta hensyn til leserne, hvilket er å gå for langt.

....

Den nye kunsten gjør ikke forskjell på leserne sine; den henvender seg verken til de lesegele eller prøver å stjele publikum fra tv.

....

For å lese den nye kunsten og forstå den er det ikke nødvendig å tilbringe fem år på et institutt for filologi.

....

For å verdsettes krever ikke den nye kunsten noe følelsesmessig og/eller intellektuelt engasjement fra leseren i spørsmål om kjærlighet, politikk, psykologi, geografi osv.

....

Den nye kunsten henvender seg til alle menneskers evne til å forstå og lage tegn og systemer av tegn.

....

Oversettelsen er basert på
«The New Art of Making Books,»
i Ulises Carrión, *Second
Thoughts*, Amsterdam, 1980.
© The Estate of Ulises Carrión.

Utgitt i serien *Kunsten å
publisere: relevante tekster
på norsk*, redigert av Lotte
Grønneberg, Karin Nygård,
Elin Maria Olaussen og
Karen Christine Tandberg

Oversatt fra engelsk av
Karin Nygård

Skrift: Nimbus
Form: Lotte Grønneberg
Trykk: Bleksprutn Risotrykkeri

Torpedo Press 2024
Sofiesgate 11
0170 Oslo
kontakt@torpedobok.no
www.torpedobok.no

ISBN 978-82-93104-34-6

Utgitt med støtte fra Kulturrådet

Kunsten å publisere: relevante tekster på norsk

Utgitt i serien

Definisjon
Magnús Pálsson

*Fra bibliotekundergrunnen:
Leseliste for et fellesskap i emning*
Eva Weinmayr

Torpedo Press